Oponentský posudek na diplomovou práci

Michael Beníšek: Poznámky k protoromštině

Praha 2008, 92 str.

V předložené diplomové práci si diplomant klade za cíl nastínit úvod do výzkumu romštiny v kontextu historicko-srovnávací lingvistiky indoárijských jazyků. Za tím účelem velice úspěšně shrnuje dosavadní výzkum na dané téma počínaje objevem indického původu romštiny a soustřeďuje se na protoromštinu jako na první stupeň ve vývoji tohoto mimoindického indoárijského jazyka.

V prvních dvou kapitolách (s. 16-46) velice podrobně pojednává o dosavadních teoriích vzniku a vývoje romštiny a o definici pojmu "protoromština", přičemž vychází ze stanoviska Y. Matrase (s. 40), které pak sám rozvíjí. Cílem práce je, jak diplomant zdůrazňuje, "zprostředkovat vhled do problematiky protoromštiny v její co největší komplexnosti" (s. 3). Práce je sice označena titulem Poznámky, ale ve skutečnosti je ucelenou prezentaci problému o kterém pojednává. Je chvályhodné, že M. Beníšek má schopnost vidět vývoj romštiny nejen z hlediska romologa, nýbrž především jako indolog, v kontextu vývoje indoárijských jazyků.

Kapitoly 3. a 4. jsou ve skutečnosti hloubkové analýzy vývoje romštiny. V obou rovinách (fonologie a morfologie, tj. morfosyntax) pečlivě vybral problematiku o které bylo diskutováno některými lingvisty.

Jedině bych dodal, že z hlediska vysvětlení některých etymologií, jichž se diplomant dotýká v poslední kapitole, chybí pojednání o vývoji dalších vokalismů a konsonantismů v romštině.

Kapitola o protoromském lexiku (s. 68-81) je zvláště zajímává a přínosná pro romskou lingvistiku tím, že diplomant argumentovaně vysvětluje rozdíly mezi etymony indického a íránského původu. Vzhledem k stejnému genetickému původu leckde je ta hranice nejasná a málo který z lingvistů ji vysvětluje.

Má poznámka o potřebě vysvětlit vývoj dalších hláskoslovných jevů je implikována přímo etymologizací některých slov, např. na str. 75-76 diplomant opakuje etymologizaci Boretzkeho (1994), Turnera a jiných lingvistů když tvrdí, že " Raná romština však ještě používala pro vyjádření významu „milovat" jiné sloveso **pirel*, jež má věrohodnou indoárijskou etymologii (< sti. *prī-*, srov. též rom. *piro*, *pirano* „milý", CDIAL 8983). Právě toto sloveso je třeba považovat za původní romský lexém s významem „milovat". Své tvrzení argumentuje i v pozn. 23 tím, že je "doložené např. ve staré maďarské romštině z 19. stol.

(Bornemisza 1853 cit. in Vekerdi 2000: 132, též v CDIAL 8983), dále v podobě *piervel* v maďarské sintštině (Vekerdi 2000: 132) a jako kauzativum též např. v rumelské (*piryavel* „děvkařit, svést", Paspati 1870) a velšské romštině (*piravel* „vábit, ucházet se o"; Sampson 1926 II: 277). Srov. též tvar *pirabar* „souložit" ve španělské pararomštině (Pott 1845 II: 353).

Vývoj slovesa **pirel* ze sti. *prī-* není zde vysvětlen z hlediska morfonologického. Neměl by se původ těchto slov hledat spíše ve sti. pohybovém slovese **phirati,* stři. *phirai* (srovn. hind. *phirnā*)? Aspirovaná podobá tohoto slovesného kořene a všech odvozenin se zachovala ve většině romských dialektů, zvláště pak na Balkáně (srovn. Boretzky, Uhlik atd.). Sémantika by zde neměla dělat problém, jelikož se nabízejí četné paralély v jiných jazycích, včetně sti.

Je zavádějící a nedoložené tvrzení Boretzkého (1995a: 141), které cituje diplomant na s. 75, že "společný význam slovesa „chtít" (původní význam ve světle významu v perštině) a „milovat" (druhotný význam) je sémantickým balkanismem, neboť právě v balkánských jazycích se oba významy vyjadřují jedním lexémem".
Zde zřejmě nebyla brána v úvahu sémantika odpovídajících lexémů v indických jazycích a je neprávem připisována balkánským jazykům.

Uvedenou poznámkou by nijak nechtěl zpochybnit kvalitu předložené diplomové práce pana Michaela Beníška, nýbrž pouze položit otázku k zamýšlení nad možnosti jiné etymologizace.

Práce je po formální a obsahové stránce velmi zdařilá a metodologický fundovaná. Shrnuje danou tematiku a může posloužit jako dobrý zdroj informací o daném tématu. Práci hodnotím jako výbornou.

V Praze, 9.9.2008

Doc. PhDr. Světislav Kostić, Dr.